

O‘QISH MOTIVATSIYASINING PASAYISHI: 1-4-SINFLARDA MOTIVATSION OMILLAR VA RAG‘BATLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Ergasheva Kumushoy Alisher qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

“Ta‘lim - tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta‘lim)

Mutaxassisligi magistranti

Ilmiy rahbar: Qo‘qon universiteti Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim kafedrasida katta o‘qituvchisi, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), **Muxtoriy Mohro‘y Sodirzoda**

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23339738>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘qish motivatsiyasining pasayishi, 1-4-sinflarda motivatsion omillar va rag‘batlantirish texnologiyalari tahlil qilinadi. Qo‘llanmada 1-4 sinf o‘quvchilarida o‘qish motivatsiyasining pasayish sabablari, unga ta‘sir etuvchi omillar hamda motivatsiyani oshirishning samarali usullari yoritilgan. Shuningdek, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan zamonaviy rag‘batlantirish texnologiyalari, jumladan, o‘yin texnologiyalari, AKT vositalari va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshirish va ta‘lim samaradorligini ta‘minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: o‘qish savodxonligi, motivatsiya, o‘qituvchi, o‘quvchi, individual yondashuv.

DECREASED MOTIVATION: MOTIVATIONAL FACTORS AND STIMULATION TECHNOLOGIES IN GRADES 1-4

Ergasheva Kumushoy Alisher qizi

Namangan State Pedagogical Institute

Master’s student specializing in “Theory and Methodology of Education and Upbringing (Primary Education)”

Academic Supervisor: Mukhtoriy Mohruy Sodirzoda, Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Kokand University; Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Annotation. This article analyzes the decline in motivation to study, motivational factors and incentive technologies in grades 1-4. The manual covers the reasons for the decline in motivation to study in grades 1-4, the factors affecting it, and effective methods for increasing motivation. It also analyzes the importance of modern incentive technologies used in the primary education process, including game technologies, ICT tools, and a person-centered approach. The article provides practical recommendations for increasing students interest in studying and ensuring educational effectiveness.

Keywords: reading literacy, motivation, teacher, student, individual approach.

СНИЖЕНИЕ МОТИВАЦИИ К УЧЕБЕ: МОТИВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ И ТЕХНОЛОГИИ ПООЩРЕНИЯ В 1-4 КЛАССАХ

Эргашева Кумушой Алишер кизи

Наманганский государственный педагогический институт
«Теория и методология образования (начальное образование)»
Магистрант

Научный руководитель: старший преподаватель кафедры дошкольного и начального образования Кокандского университета, доктор философии (PhD) в области педагогических наук, Мухторий Мохрои Содирзода

Аннотация. В данной статье анализируется снижение мотивации к учебе, мотивационные факторы и стимулирующие технологии в 1–4 классах. В пособии рассматриваются причины снижения мотивации к учебе в 1–4 классах, факторы, влияющие на нее, и эффективные методы повышения мотивации. Также анализируется важность современных стимулирующих технологий, используемых в процессе начального образования, включая игровые технологии, ИКТ-инструменты и личностно-ориентированный подход. В статье приводятся практические рекомендации по повышению интереса учащихся к учебе и обеспечению эффективности обучения.

Ключевые слова: грамотность чтения, мотивация, учитель, ученик, индивидуальный подход.

Bugungi globallashuv davrida ta‘lim tizimining asosiy maqsadi shaxsni mustaqil fikrlashga, axborotlarni tahlil qilishga va ulardan samarali foydalanishga qodir etib tarbiyalashdan iborat. Ushbu maqsadga erishishning eng muhim omili esa o‘qish savodxonligi hisoblanadi. O‘qish savodxonligi o‘qilgan ma‘lumotni anglash, tahlil qilish, baholash va uni kundalik hayotda qo‘llay olish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Hozirgi kunda maktab hayotida boshlang‘ich ta‘lim bosqichi o‘quvchilarining idrok etish va o‘quvchilarning motivatsiyasi akademik yutuqlarga qanday ta‘sir qilishi shaxs sifatida shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Maqolaning dolzarbligi o‘qish savodxonligini oshirish masalasi zamonaviy pedagogikaning asosiy muammolaridan biri bo‘lib turganligi bilan belgilanadi. Innovatsion metodlar o‘quvchilarni faol o‘rganishga undaydi, ularning zerikishini oldini oladi va o‘quv materialini chuqur o‘zlashtirishga yordam beradi.

O‘qish motivatsiyasi tushunchasi – bu o‘quvchilarning bilim olishiga bo‘lgan ichki ehtiyoji ya‘ni, qiziqishi va uni ruhlantirishga undovchi omillar yig‘indisidir. U ikki turga bo‘linadi. Ichki motivatsiya hamda tashqi motivatsiya. “O‘qishga bo‘lgan qiziqish bolaning shaxsiyati rivojida muhim rol o‘ynaydi. Bu holat bolani o‘quv jarayoniga faol jalb qiladi, o‘z fikrini erkin ifoda etishga va mustaqil o‘rganishga undaydi. Qiziqish orqali bolalarda ijobiy emotsiyalar paydo bo‘ladi, bu esa o‘z navbatida bilim olishga bo‘lgan munosabatni kuchaytiradi. Qiziqishning shakllanishida ichki va tashqi motivatsiya muhim rol o‘ynaydi. Ichki motivatsiya bolaning o‘z ehtiyoji va qiziqishi asosida bilim olishga bo‘lgan intilishidir. Masalan, o‘quvchi mavzuni o‘zi tushunishga harakat qiladi, qo‘shimcha savollar beradi va izlanadi. Tashqi motivatsiya esa mukofot, baho, ota-ona yoki o‘qituvchi tomonidan bo‘lgan rag‘batlantirish

orqali yuzaga keladi. Har ikkala turdagi motivatsiya muhim bo‘lsa-da, ichki motivatsiyaning barqarorroq va chuqurroq o‘zlashtirishga olib kelishi fan tomonidan isbotlangan”.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qish motivatsiyasining shakllanishi ularning kelajakdagi butun ta‘lim jarayoniga poydevor bo‘ladi. Biroq, ko‘p hollarda aynan shu davrda bolalarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishning pasayishi kuzatiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ko‘pincha bunga psixologik va pedagogik omillar sabab bo‘ladi. “Boshlang‘ich sinflarda tanlash imkoniyatini berish, o‘quvchilarning yutuqlarini e‘tirof etish va ijobiy psixologik muhit yaratish o‘qishga qiziqishni kuchaytirishi mumkin”. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yin hali ham asosiy ehtiyoj hisoblanadi. Ular maktabdagi qat‘iy tartibga va uzoq vaqt bir joyda o‘tirishga o‘rganmagan bo‘ladi. Ular faqat darslik va daftardan iborat, ko‘rgazmalarsiz va harakatsiz o‘tadigan darslar tez toliqib qoladilar. Qolaversa boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ilk yomon baholar, xatolar uchun kattalarning ya‘ni o‘qituvchi yoki ota - onaning tanbehi bolada men baribir eplay olmayman degan ishonchsizlikni keltirib chiqaradi. Natijada ular muvaffaqiyatsizlikdan qo‘rqib qolishadi. Shu sababli pedagog o‘quvchini doim qo‘llab quvatlashi lozim.

“Motivatsiyani shakllantirish PIRLS texnologiyasining asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Buni amalga oshirish uchun qiziqarli va mazmunli o‘quv materiallari yaratish kerak. O‘quvchilarning yoshiga mos, hayotiy voqealarga asoslangan matnlar bolalarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Masalan, o‘quv jarayoniga mantiqiy o‘yinlar va topshiriqlarnikiritish orqali bolalar diqqatini jalb qilish mumkin. Shaxsiy yondashuv. Har bir o‘quvchining qobiliyatlari va qiziqishlariga mos topshiriqlar ishlab chiqiladi. O‘quvchilarning muvaffaqiyatlarini rag‘batlantirish. Ta‘lim jarayonida muvaffaqiyatlarni muntazam e‘tirof etish bolalar ishonchini oshiradi”. Odatda, 1 - 2 - sinf o‘quvchilari uchun tashqi motivatsiya asosan o‘qituvchining maqtovi, ota - onaning roziligi hisoblanadi. “Motivatsiyaning shakllanishi o‘quvchining psixologik xususiyatlari, oilaviy muhiti, sinfdagi ijtimoiy muhit, o‘qituvchi pozitsiyasi va pedagogik vositalarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq. O‘qituvchi metodlarining interaktiv, o‘yinli va emotsional xarakterda bo‘lishi o‘quvchilarning darsga nisbatan qiziqishini kuchaytiradi. Bolada men bajara olaman degan ishonchni uyg‘otish orqali unga darsdan zavq olish hissi berilishi kerak”. Bundan tashqari ular chiroyli maktab qurollariga ega bo‘lish uchun ham o‘qiydilar. Ular uchun o‘qishning ijtimoiy ahamiyati hali to‘liq anglab yetilmagan bo‘ladi. 3-4- sinf o‘quvchilariga keladigan bo‘lsak, ularda ichki motivatsiya bosqichida ularga maqtovning o‘zi kamlik qiladi. Bu davrda o‘quvchida men bu mavzuni bilmoqchiman, o‘zim mustaqil bajara olaman degan ichki qiziqish va muvaffaqiyatga erishish ehtiyoji shakllana boshlaydi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqni oshirish uchun turli xil pedagogik texnologiyalardan foydalanish mumkin. Masalan gamifikatsiyadan foydalanish o‘rinlidir. Boshlang‘ich sinflarda o‘qish savodxonligini oshirish o‘quvchilarning kelgusidagi muvaffaqiyatli hayot faoliyatining ham muhim sharti hisoblanadi. An‘anaviy usullar bilan bir qatorda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlar o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini kuchaytirish orqali bu jarayonni yanada samaraliroq tashkil etish imkonini beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ko‘proq tashqi motivatsiya kuchli shakllangan hisoblanadi. Shuning uchun ham boshlang‘ich ta‘limda o‘qituvchining roli juda muhim hisoblanadi.

O‘qish orqali boshqa fanlarni ham yaxshiroq tushunamiz, dunyoqarashimiz o‘zgaradi, tilimiz ravonlashadi va o‘zimiz mustaqil bilim olamiz. O‘zbekistonda ta‘lim sohasida o‘qishga katta ahamiyat berilmoqda, shunga mos ravishda talablar ham oshganligini ko‘rishimiz mumkin. Boshlang‘ich ta‘lim 1-4 sinflarda motivatsiyaning pasayish sabablari darslarning bir xilligi va zerikarli tashkil etilishi, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi samimiy munosabatning yetishmasligi, o‘quv materialining murakkabligi yoki tushunarsizligidir. Bu omillar o‘quvchilarda o‘qishga nisbatan e‘tiborsizlik, qiziqish va befarqlikni keltirib chiqaradi.

“Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchining harakati, izlanishi va erishgan yutuqlarini asosli rag‘batlantirish o‘quv faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi”. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida motivatsiyani oshiruvchi asosiy motivatsion omillarni ko‘rib chiqsak, ular qiziqarli va interaktiv darslar hisoblanib, o‘quvchilarni rag‘batlantirish, o‘yin elementlaridan foydalanish, individual yondashuv, muvaffaqiyat hissini uyg‘otish, ijobiy psixologik muhit yaratish, ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar uchun o‘yin orqali o‘qitish usullari juda ham samarali hisoblanadi. 1-4 sinflarda o‘qish motivatsiyasining pasayishi turli pedagogik va psixologik omillar bilan bog‘liqligini hisobga olib, buning oldini olish uchun o‘qituvchi darslarni qiziqarli tashkil etishi, o‘quvchilarni doimiy rag‘batlantirib borishi va individual yondashuvni ta‘minlashi muhim hisoblanadi. Pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshirish va mustahkamlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmatova, F. (2025). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qishga bo‘lgan motivatsiyani shakllantirish. Ilm fan xabarnomasi. 920-922.
2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2020). The What and Why of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268
3. Dweck, C. S. (2022). *Mindset: The New Psychology of Success*. Random House.
4. Mirzayeva, F. A. (2025). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qishga bo‘lgan qiziqishni shakllantirish usullari. *Ustozlar uchun*, 73(1), 19-21. <https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.ustozlar.100640>.
5. Sagdatdinova, M. (2025). Boshlang‘ich ta‘limda PIRLS texnologiyasiorqali o‘quvchilar motivatsiyasini shakllantirish. Yangi O‘zbekiston ilmiy tadqiqotlar jurnali www.in-academy.uz2-JILD, 1-SON (YO‘ITJ).